

B. 41. 441

DE

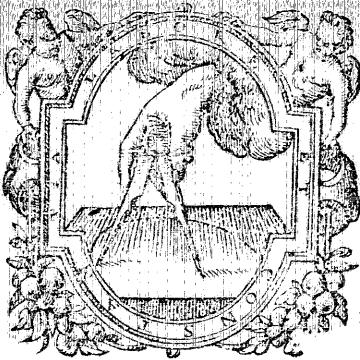
AUTORIBVS

INTERPRETANDIS,

SIVE

De Exercitatione,

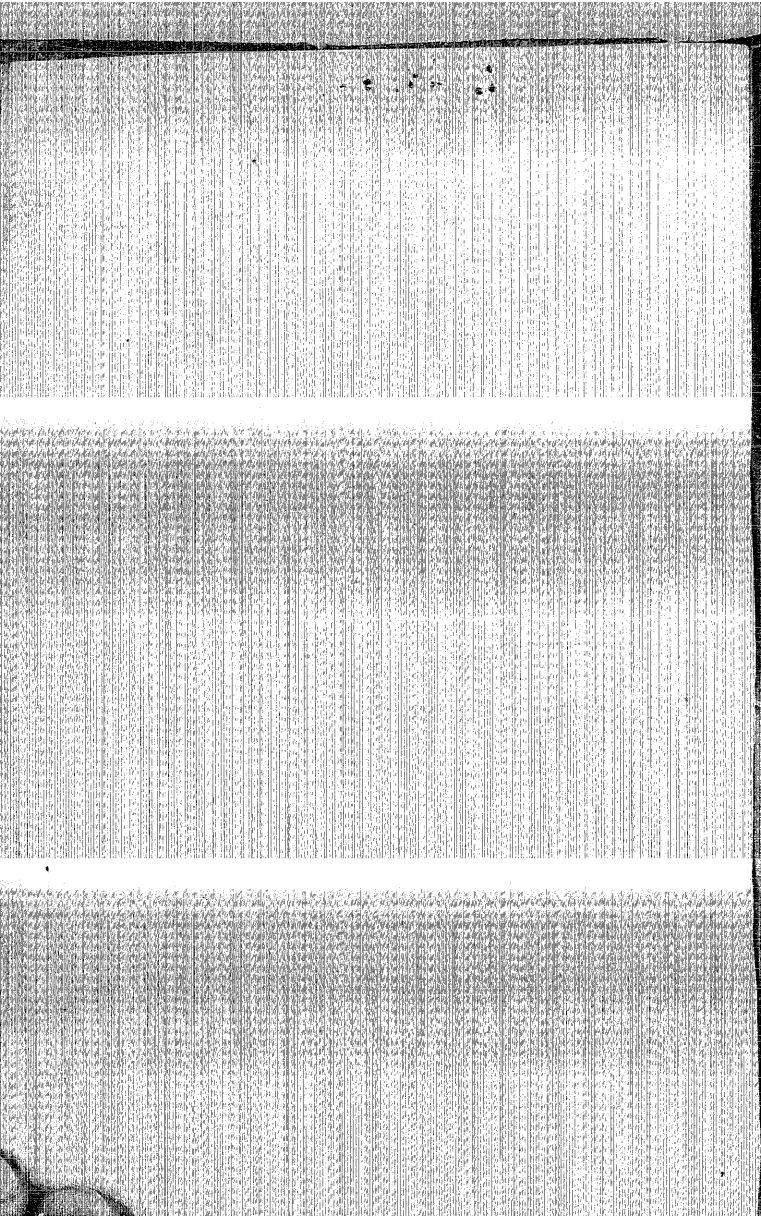
FRANCISCI SANCTII BRO-
censis in inclyta Salmanticensi Academia Rhetorices professoris.



ANTVERPIÆ,

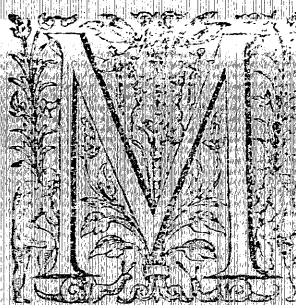
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.

M. D. LXXXI.



3

FRANCISCI SANCTII
BROCENSIS IN INCLYTA
SALMANTICENSI ACADEMIA
Rhetorices professoris de autoribus inter-
pretandis, siue de exercitatione.



MAIORIS esse semper credidi diligentia aliena scripta retexere, quam nona proprio Marte componere. Nam ut opus componas nouum, si fauente natura, praecepta quae traduntur a Rhetoribus capessas: facilis via erit, facillimoque negotio, quod velis. indispicere. Hinc est, ut saepe videamus quosdam lingua volubilitate: quos si ad Poëtam quempiam vel oratorem explanandum auocaueris: aut obmutescant protinus, suam inscitiam contententes, aut, quod frequentius est, magno conatu magnas nugae efficiant. Quare qui in componendo operam suam non spernit collocare: in retexendo aliorum scripta oportet quoque laborare. Haec ratio ab Aristotele dicitur *Analysis*, qua spectare iubet operis iam confecti speciem num ad regulas & legem omnia sint accommodata, suisque omnibus partibus absoluta. *Analysis* igitur officium est totum opus, quod susceperit explican-

plicandum, à capite retexere. & primùm quæstionem inuenire, hoc est, quid sit id de quo agatur. Deinde argumenta quibus id confirmatur, aspicerè: & ad locos, vnde sumpta sunt, referre. Postremò dispositionis leges animaduertere, in illaque & argumentationes, & methodum considerare. Videreque methodone doctrinæ, an prudentiæ vsus fuerit auctor, cuius opus retexitur. Quæ omnia si enarratores librorum considerassent, non dubito quin sibi & aliis melius consulissent. Sed vt hoc exemplis illustremus, aliquas Horatianas Odas excutiamus ex libro tertio, quem hoc anno 1556. meis auditoribus explicauit: vbi sæpè supinam interpretum negligentiam sum admiratus. Prima igitur Oda pro titulo habet: *Varia esse hominum ingenia variaque fortunæ.* Quid hoc est, aut vbinam id canit Horatius? Longè alta Horatij mens est. Hac enim Ode docet tutiorem esse vitam illorum qui paruo contenti viuunt, quam diuitum & regum, quandoquidem omnibus moriendum est: neque amplæ opes & diuitiæ possint aut curas leuare, aut somnum reducere. Hæc tamen omnia vita tenuis præstat. Hæc igitur est exoptanda. In secunda Ode tolerari poterat epigraphe. non tamen omnino sententiam assequitur Poëta. Quum potius id sentiat, quod alibi dixit: *Quo semel est imbuta recens seruabit odorem testa diu.* In tertia verò, quàm aliena sunt quæ præponuntur, ab his quæ scripsit Horatius? Quum in illa Oda Romuli sit apotheosis, qualem describit Herodianus in principio quarti. Quarta verò: Musarum precibus, docet, tutissimam vitam degere: cuiusque Diæ esse: quod inductione probat.

probat. Cùm ad quintam ventum est, fateor, risum non potui continere, quum *Augusti laudes*, pro Epigraphæ legi. Consului deinde commentaria. O Deus bone, quàm foetidè, quàm pueriliter argumenta eliciunt, Augustum maiorem esse Iouem, quando quidem Iouem ex fama cognoscimus, Augustum videmus præsentem. Quum potius sit querela contra Romanos, qui quum ad decus & libertatem sint nati: non erubescant captiui viuere à patria procul. Incipit igitur Horatius ab indignatione: Neque credimus Iouem in cælo regnare: nec Augustus mortalis habetur Deus, & vrbs custos: quando hæc flagitia committuntur, vt miles Romanus Persis seruiat, & Carthagenensibus. Sed omnia velle persequi longum est, omnia enim sunt eiusmodi. Quare inspicienda methodus est: in qua semper Horatius ita fallit auditorem: vt nisi Lynceis contemplare oculis, credas illum centum proposita in satyra vna vrgeri: cùm simplex & vnum sit, quod vnaquæque satyra vel epistola contineat. Experiamur id in Arte poëtica, ad cuius expeditionem cùm plures quàm ad vellus aureum properarint, nullus tamen quid auri lateret, hætenus demonstrauit. sed lanam externam, eamque caprinam, pro aureo vellere omnes ostentant. Paucis igitur præceptis perfectum poëtam nobis describit Horatius, quæ ordine optimo sunt collocata. Pisones inuenio fuisse æditimos, quibus cura fuit Comædis præmia distribuere: quos credibile est petiisse ab Horatio normam qua id possent pro meritis præstare.

PRIMUM PRÆCEPTVM,
DE FINE ET SCOPO QVEM
intuei debet Poëta.

SIT quod vis scribere simplex duntaxat & vnum. SAT dicat aliquis: Poëta his legibus nō astringuntur: liberi enim sunt, quemadmodum & pictores. Falleris, inquit, si ista simpliciter accipis. Quis enim non irrideat pictorem illum, qui cūm virginem pingere destinarit, pulcrā ei faciem tribuat, collum equinum, variisque plumis obtegat, pictura denique in atrum piscem desinat? Eodem igitur pacto poësis reprehenditur, cuius inanes finguntur species, vt nec pes, nec caput vntē reddatur formę. Quid igitur, dices, habet simile poësis cum pictura? aut vnde proverbium emanauit, *Liberi poëta & pictores*? Dicam, si poterō, paucis. Accedit aliquis ad pictorem, petens vt in tabella Venerem formosissimam depingat. Num pictor vtetur illa sua libertate: & Venerem in oculam effinget, barbatam, obequitantem, manibus hastam tenentem? Minimè, inquis, sed ei reddet illam formam quę maximè Venerem deceat. Rectè sanè iudicas: nec hic aliqua pictoris erit libertas: sed in his, qui in tabula sunt loci vacui circa Venerem. Nam in illis concessum est pictori, auiculas, flores, arbores, flumina pro arbitrio depingere; neque vitio vertetur illi, si multi variiq̃. generis flores ex vna radice pullaleant (quanquam natura semper est intuenta) Sic Poëta si Achillem cantandum suscipiat, nulla vtetur licentia artis, vt nunc timidum, nunc fortem describat:

describat: alias pium, rursus deorum contemptorem. sed semper idem erit, qualem fuisse accepimus. Dum tamen huius egregia facta Poëta concinit: pro libito Lucum describet, vel flumen, vel Dianæ aram, vel pium arcum. Atque etiam hæc cum moderamine certa que lege: non enim semper his locus est: nam qui non debito loco mihi lucum describit, aut sæpè id facit, suspicionem ingenerat, nihil illum melius scire: quemadmodum iners ille pictor, qui vbique cupressam appingebat, etiam in naufragiis. Quare danda opera est, ut id quod aggredimur, sit vnum, eodemque tenore procedat: Ineptum enim figulum indicabimus, qui amphoram cœperit instituire, vrceolumque ex suscepta massa confecerit.

SECUNDVM PRÆ- CEPTVM.

ITa vitia sunt coniuncta virtutibus, ut fallant oculatissimos quosque nisi arte discernantur. Id probat inductione. Breuitas virtus est eximia in oratione, ut scripsimus cap. De narratione. Hanc verò dum sequi cupio, in vitium obscuritatis delabor. Præterea, tres sunt scribendi characteres, teste Cicerone. Nam tenuis & gracilis est stylus, acutus, omnia docens, non amplificans, subtili quadam & pressa oratione limatus: hunc qui volunt sectari, ita sese extenuant, ut serpere humi dicantur ab Horatio. Est & alius stylus plenus, cum ampli. & sententiarum grauitate & maiestate verborum, vehemens, varius, copiosus, grauis: ad permouendos & conuertendos animos instructus:

hunc qui affectant, si arte careant, pro gravibus & grandiloquis, turgidi & inflati fiunt: vt, *Torna Mi-malloneis impletunt cornua bombis.* Ille enim stylus turgidus & inflatus est, non sublimis. Est & alius stylus interiectus intermedius, & quasi temperatus ex utroque, vicinus amborum, vtriusque particeps, vel potius expers, vno tenore in dicendo fluens, ornamentis modicis verborum sententiarumque orationem picturans. In quo Virgilius excelluit in Georgicis. Hunc vocat Horatius laeuem, id est, splendentem & nitidum, quem qui sine arte modulari student, carmina sine neruis & animis componunt. Varietas in super virtus maxima est in poësi, solet enim animos mirum in modum allicere: sed hanc comitatur vitium vel maximum: Nam qui cupiunt variare rem aliquam: nulla lege aut arte id facientes, portenterose delphinum siluis appingunt, fluctibus aprum; credentes hanc esse veram varietatem. Denique dum vitium fugimus stulti, in vitium incidimus. Neque satis est artem in vna alteraque parte callere, quum tot Poëtæ sint necessaria: nam infelix ille faber est, qui capillos & vngues ad amussim exprimit, si totam statuam nescit partibus suis adaptare. Nec ille formosus est, qui nigros oculos nigrumque capillum eis sortitus, si tamen deformis nalis totam oculorum prestantiam deturpat. *Molles capillos* dixit quum de ære loquatur, id est, aptos & ad viuum depictos. Sic Virgilius:

*Excudent alij spirantia mollius æra. Idem,
Et molli circum est ansas amplexus acantho. Martia.
Nec Trivia templo molles laudentur honores.*

TER.

TERTIVM PRÆCEPTVM.

DE COLLOCATIONE RERVM

ET VERBORVM.

*S*umite materiam, &c. Optima dispositione nihil pulchrius. Huic igitur incumbat Poëta: obseruetque qua methodo sit disponenda materies: diximus esse methodum prudentiæ, atque doctrinæ. Horatius prudentiæ ordinem in poëtis probat. Non enim vt quæque natura prima sunt, ita primùm narranda: sed dicenda primùm, quæ primò dici postulant: pleraque differenda & in præsens tempus seruanda. *præsens tempus* vocat proprium, & commodã opportunitatem: quædam verò retinenda & amanda: quædam omnino repellenda. Si queras quomodo tantam rem assequaris, accipe præceptum. *Sumite materiam vestris qui scribitis æquam Furibus, & versate diu quid ferre recusent, Quid valeant humeri*: nam qui rem de qua dicturus est bene legerit; id est, selegit, & perpenderit: neque methodo & ordine lucido destituetur, neque etiam facundia. Omnis autem oratio (vt cum Quintiliano loquar) constat aut ex his quæ significantur, aut ex his quæ significant, id est, rebus & verbis. Quare Horatius hoc in loco de collocatione simul & inuentione verborum differit: *In verbis etiam tenuis, &c.* Quasi dicat in verbis collocandis memor esto proverbij, *Communia nouè, noua communiter*. Nam si ex verbis tritis & obuiis cui libet tuam rem texueris, & in collocatione aliquid ingenij ostenderis, nouus & nitidus apparebis. exempla

non longè petantur; nam ipse apposuit Horatius, quum *iuncturam* appellat *callidam*. Callidum enim, quum de homine dicatur, nouè tribuit iuncturæ. Nouè item ex verbis titi dixit Virgilius, *Et pontem indignatus Araxes*. Hic nullum nomen nouum est: cum iunctura sit noua & pulcherrima. Idem: *Feruumque armare veneno*. Addit etiam Horatius licere nouis rebus noua nomina inuenire. M. Cornelius Cethegus Annibalis temporibus consul fuit, G. Cornelius Cethegus annis octo post creatus consul & in Hispaniam missus xv. millia Hispanorum vno prælio cecidit. Hi igitur Cethegi (vt coniectari patet) non togati more Romanorum obambulabant, sed veste militari (quæ cinctus dicitur) induti. Quare Horatius nouum morem nouo vocabulo nominauit, appellauitque *cinctuos*. Sed pudenter (inquit) hac utamur licentia, id est, semper cum aliqua præfatione temperetur, qualis est; *Verita dicam: vt sic loquar: liceat sic nominare*. Cicero: Nam & grandiloqui, vt ita dicam, fuerunt. *Et noua fidesque*. Etiam aliquando, inquit, nulla cogente necessitate verba poteris effingere non tamen pro libito, sed ex Græcis fontibus deriuata: vt, Rhetorica, Dialectica, Philosophia, trichinium, dica pro lite, acta pro litore. Virgilius: At procul in sola secreta Troades acta. Hinc Martialis carpit Amylianum, quod Mistyllum pro coco dixerit, ductus Homeri versiculo: *Mistyllum s' ara t' alla*, id est, secabant sanè alia. Quare, inquit, Martialis:

*Si tibi Mistyllum cocus Amyliane vocatur:
Dicetur quare non Taratalla mihi?*

Ergo

Ergo parèe detorquenda sunt nomina & cum iudicio. Ac tandem linguam Latinam ditare cur non licebit, vel nulla cogente necessitate, etiam si à Græcis nihil mutuetis? Nam Cicero primus dixit fauorem, & urbanum. Terentius, obsequium. Plautus & Ennius multa finxere nomina. Horatius addidit pro exemplo (*Invidiosus*.) Vltimum denique præceptum circa verba collocanda est, vt possimus aliquando vetusta & obsoleta vocabula renouare. vt pro sapiam, pro genere, olli pro illi, fuit pro sit, indugredi pro ingredi. Hæc omnia pulchra similitudine, & argumentis à minori dictis confirmat: & sumque plurimum valere contendit.

QUARTVM PRÆCEPTVM.

SINGVLA QUÆQVE LOCVM
teneant sortita decenter.

Roscius apud Ciceronem caput esse artis decere, solebat dicere: quod tamen vnum id esse; quod tradi arte non posset. Et Cicero ipse: Est (inquit) eloquentiæ: sicut reliquarum rerum fundamentum sapientia. Vt enim in vita, sic in oratione nihil est difficilius, quàm quid deceat videre. Prepon appellant hoc Græci, nos dicamus sine decorum: de quo præclare, & multa præcipiuntur, & res est cognitione dignissima. Hæc si in oratione non modò in vita, sed sepius in & in poetâis, & in oratione peccatur. Est autem quid deceat oratori videndum, non in sententiis solum, sed etiam in verbis. Non
ciam

enim omnis fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, non omnis ætas, nec verò locus, aut tempus, aut auditor omnis eodem aut verborum genere tractandus est aut sententiarum. Hoc autem in re, de qua agitur, positum est: & in personis & eorum qui dicunt, & eorum qui audiunt. Hæc Cicero. Nunc nostrum Poëtam audiamus omnia hæc fusius tradentem. Agitur enim primò de decoro verborum, id est, pedum siue carminum. deinde de re ipsa: hoc est Tragedia & Comædia. Postea de personis, & eorum aetatibus.

Res gesta regum. Non omnia, inquit, eodem carminis genere sunt celebranda: indecorum enim fuerit Lyricis carminibus bellum Troianum exarare. Quare res gesta regum & horrida bella heroico carmine celebrari debent: quod satis Homeri poësis offendit. Elegiaco carmine primùm querelæ tantùm scribebantur: vnde Elegum dicitur, id est, flebile. Postea tamen res lætas est complexum, & amores. Huius carminis inuentor incertus est: quanuis Terentianus Maurus Callinoum dicat. Iambico carmine scriptæ sunt imprecationes: inuentor fuit Archilochus. Id enim sentit Horatius quum dixit (*proprio.*) Scribuntur hoc pede Tragediæ & Comædiæ: quia maximè aptus est *alternis sermonibus*, id est, interrogationibus & responsionibus, vt inquit Aristot. Et Cicero in Orat. perfecto: Magnam (inquit) partem ex Iambis nostra constat oratio, *Natus est etiam rebus agendis*, id est, tractandis. Vnde in actus diuiditur Comædia. Lyrico versu referuntur hymni, encomia, & Olympica certamina, in quibus Pindarus pugiles

pugiles celebrat, & reges equis vincentes: refocuntur
& amores iuuenum, & libera conuiuia.

Descriptas seruari. Indignatur Horatius, & in illos inuehitur qui se putant Poëtas, si verſum claudere didicerint: quaſi eodem carmine ſcribatur Comœdia, quo Tragœdia. An non ita eſt? nonne iſdem iambis, iſdem trimetris, eadem denique lege metimur carmen Comœdiae & Tragœdia? Verum eſt: ſed in decoto maxima eſt differentia: nam ſenarius comicus non ſerè differt à ſermone populari & cômuni. Senarius Tragicus figuris & tropis, hiſtoriis, fabulis, ſimilibus eſt reſertus. Exempla ponit Horatius: *Verſibus* (inquit) *exponit tragicis res comica non vult.* Expende verſiculi unum hexametrum, quàm longè abſit à maiestate carminis, nihil habet poëſeos præter pedes: Comicis denique verbis & popularibus, & minutis eſt compoſitus? Præterea vno verſu abſolvit rem Comicam. Attende duos ſequentes quàm Tragicos, quàm tropis & figuris ornatos. *Indignatur item* &c. Quamvis aliquando contingat, vt decorum ita poſtulet, vt Comœdia attollatur, Tragœdia deprimatur: Attende quibus verbis id dicat Horatius, & quomodo duobus verſibus eiuſque paulum orationibus de comœdia loquatur: & tragœdiam vno verſiculo abſolvat. Subdit nihilominus vtriuſque parti exemplum: Nam quomodo Comœdia vocem tollit, declarat exemplo irati Chremenis: quo verò pacto Tragœdia ſe gerat ſubmiſſius, exemplo Telephi & Pelei, qui quam eſſent à patria terra exules, & pauperes, in Tragœdia inducebantur humili ſermone vententes, & ampla magnificaque verba pronunciantes, id eſt,

est, abiicientes. Nam si aliter inducerentur, rideret auditor, aut dormitarent. supinam Poëtae negligentiam notantes qui decorum personarum non animaduertit.

QVINTVM PRÆCEPTVM,

DE MOTV ANIMORVM.

Non satis est pulchra esse, &c. Hoc præceptum pendet à superiore: adhuc enim de decoro personarum seruando agit: sed quia insuper tria videntur Poëtae, *ut doceat, moneat, & delectet*: agit nunc de præcipua illa parte, quæ posita est in motu animorum. Nam ceteræ partes hanc comitantur: docere enim siue probare necessitatis est, delectare suauitatis, fleere victoria. Qui igitur permouendi præcepta tradit, rehenarum tradit. Hoc verè est quod tradi arte non posse dicebat Roscius. Nilominus tamen vtilissimas admonitiones Horatij audiamus. Prima est: si vis alios ad lætitiã, dolorem, iram, misericordiam, & ad alios huiusmodi affectus pertrahere: teipsum prius iisdem mone. Hoc præceptum non minus ad Poëtam ipsam, qui scribit: quàm ad actores siue histriones pertinet. Vnde legimus Æsopum illum celebrem histrionem quum Atreum ageret, ita ira excauduisse, vt scepro percussum ministrum interfecerit. Hoc sibi præceptum falsò tribuit Quintilianus, vt diximus quum de pilego egimus. Secunda admonitio: Intuendæ sunt personæ dignitates, vt seruus, dominus: aetates, vt senex, iuuenis: sexus, vt matrona, nutrix: officia, vt mercator, arator:

tor: nationes, vt Colchus, Assyrius: patriæ, vt Thebanus, Argiuis. Si verò quæras quomodo in his te debeas gerere, quidue faciendum: postquam hæc cōsideraueris, ipse tibi demonstrat Horatius, qui non solum quid faciendum; sed quomodo id fiat ostendit. Considera, inquam, epitheta quæ in præcipiendo apposuit, & regulam habebis breuē quidem illam, sed magni momenti. Senex, inquit, depingendus est *maturus*, iuuenis *feruidus*, matrona *potens*, *sedula* nutrix, &c. Tertia præclara & à paucis intellecta admonitio. Aut scribis res notas & ab aliis celebratas, aut nouam & inuisam arripis scribendi materiam. Si notam rem scribis, famam sequere: non enim licebit tibi à fama discedere: nec Polyphemum, aut Achillem, aliter quàm ab Homero depinguntur, fas erit tibi depingere: nec Medeam nisi ferocem & inuictam, &c. Sin autem noua scribis, sibi conuenientia finge: hoc est, seruetur ad inuim res illa qualis ab incepto processerit, & sibi constet. Denique in rebus iam notis standum est alieno decoro: in nostris verò standum est naturæ & philosophiæ rationibus. Id quomodo possis assequi, statim aperiet: nunc ex ipsa re quæstionem natam prius dissoluit: in qua quæri solet: Maior ne laus & fama nobis accrescat ex publica materia, quàm ex nostra & nuper inuēta. Quæstionem breuiter absoluit, inquit: Quemadmodum difficilius est publicam materiã propriè dicere (quia omnibus ex æquo est proposita, & plures habet iudices) ita potior laus & maior sequitur Poëtam, si res communes sibi facit proprias, quàm si primus indicta proferret. *Et rectius. i. melius & cum maiore laude*

ex historia HomERICA compones Tragediam, quam si nouam tu tepse excogitasses.

Publica materies, &c. Nunc exequitur præcepta quæ seruanda sunt illi, qui publicam materiam conatur efficere suam. Primum ne moretur in periodis uilibus, periodum uocat orbem: deinde ne sit fidus interpres, cuius officium est uerbum uerbo reddere: aliqua etiam prætermittantur, quæ si cantare coneris, aut turbabunt ordinem, aut sibi pugnabunt: denique te arctatum & implicatum cernent, qui nouerunt historiam: nec incipies inflatus ut scriptor il-

Hæc 17. le Cyclicus: *Fortunam Priami cantabo.* &c. Nam qui sic incipit, maiora promittit: quod si postea non præstat, ridebitur. Ex hoc loco, quidam ineptissime reprehendunt Lucanum: *Bella per Emathios, Silium Italicum, Ordior arma, quibus: Staturum, Magnanimum Acidem formidat, inque Tonanti Progeniem.* Quasi uerò uetet Horatius à magnis principiis exordiri, si totum opus consonet principio. Sed illos taxat qui magna pollicentur, & nihil ostendunt. Id quod appositissimo declarauit exemplo: Parturiunt montes nascetur ridiculus mus. in quo uersu adhuc notabis, primam partem grauibus compositam uerbis magnum quid enunciare: secundam ita paulatim decrefcere, ut in unam dictionem monosyllabam desinat, epitheto etiam apposito ex gracilibus literis, i, & u. Nunc omnia præcepta quomodo seruarit Homer. demonstrat, qui bellum Troianum & Ulyssis historiam à multis decantata & in ore omnium posita, propria & sua effecerit: ut scriptor belli Troiani dicatur, quum plures belli Troiani extiterint scriptores.

Tu quid ego & populus, &c. Secundam partem ag-
 greditur, quæ ex nobis aliquid gignimus. In hac par-
 te, inquit, non standum est famæ, sed ex morali philo-
 sophia eruenda præcepta: quæ tibi omnia collecta
 proponit Horatius plenius ac melius Chryssippo &
 Crantore. Maximè tui operis, ait, decorum seruabis,
 si ætates cuiusq. personæ loquentis considerabis. Hęc
 omnia plana sunt: solùm adnotabo in senum ætate;
 malè intelligi à Laurentio Valla versiculum illum,
Laudator temporis acti se puero: non enim ordinandũ
 est, laudator se puero, sed acti temporis se puero.

SEXTVM PRÆCEPTVM,

DE RERVM DECORO, VEL DE

Comœdia & Tragœdia, & ipsa-
 rum partibus.

NEc hoc præceptum aliud est à quarto, diximus
 enim decorum versari circa personas & res: sed
 perspicuitatis gratia separamus, simul quia Horatius
 ad Tragœdias & Comœdias totum se conuertit. *Aut*
agitur ergo res in scenis, aut acta refertur. Hęc distinctio
 huc spectat, vt quæ optima credideris in actione, mi-
 nimè narrentur esse facta, sed agantur palàm: nã quæ
 videmus, validiùs mentem excitant, quàm quæ audi-
 mus. Quædam tamen etiam si sint admirabilia, po-
 tius narranda sunt, quàm in theatris peragenda: Cir-
 ca hoc decorum reprehensus fuit Euripides (vt ait
 Aristot.) quòd Medeam in teatro fecerit filios suos

B

truci-

trucidantem, denique nefaria aut incredibilia non oculis, sed auribus obiiciantur.

Nunc minor quinto. Quoniam Tragedia (vt ait Aristot.) actio est vnius solis vel paulò plus minutiue: in quinque actus videtur propriè posse distribui, vt temporis seruetur decorum. *Nec Deus interfit, nisi magnopere causa postulet: nec quatuor persona simul loquantur:* quod & si sæpè facit Terentius, ita tamen ordinat sermonis seriem, vt nihil sit impedimenti, aut confusionis: nam si tres loquantur, quarta ex occulto sola loquitur: & loquentium sermones aucupatur.

Auctoris partes chorus. Nunc illa Horatius aggreditur, quæ aut sunt ex fabula, aut fabulæ partes: vt chorus, tibiæ, tibicen, epitonia, siue Satyri.

Chorus, inquit, auctoris partes defendat, id est, aliquando in auctoris laudem secedat; non enim ex ipsa fabula constat chorus, sed ex his qui extra fabulam sunt, vt populus aut nymphæ, aut aliquid simile. Defendat officium virile, hoc est, in virtutis laudem sit multus. *Officium virile,* quid sit, video à multis ignorari: nihil aliud tamen est Aristoteli, quàm virtus ipsa. Ethic. libro primo, cap. 7.

Tibia in fabulis antiquis tenuis erat, paucisque prædita foraminibus: sed postquam creuit populus: & tibiæ, & tiliarum ornamenta sunt adaucta. Maior enim populus, & qui minus attentus quàm antea conueniebat, propter diurnas comestationes, maiore tibia erat excitandus.

Tibicen qui ante sedens canebat, postea cæpit Scenicis vestibibus ornari, & per theatrum syrma trahens spaciari.

Carmina quæ antea à Muficis canebantur, cõmunia erant, & popularia: postea ad eò res rediit, vt cum Delphicis oraculis concertarent, ad eò eloquẽciam & Diuinam sententiam redolebant.

Carminè qui Tragico, &c. Agit tandem Horatius de Epifodiis vt vocat Aristot. quos hic vocat Satyros. Locus hic est obscurissimus, & à nemine hætenus (quod sciam) animaduersus. Epifodium, est (vt ait Suidas) id quod inducitur & adijcitur præter legitimam fabulam risus gratia. hoc vocat Horatius Satyros, vel Faunos, vel Silenos. Hispani vocamus, *Entre-meses*, quòd inter medias actiones irrepant. Vnde igitur hæc Epifodia ortum habuerint, declarat, inquires: Poëtæ tragici, etiam si graues sint & asperi, tentaerunt an risum possent elicere salua tragica grauitate: quare Satyros nudauerunt, id est, inuerecunda induxerunt Epifodia, quia functus sacris auditor & benè potus, & sine lege & ordine sedens, erat iocis & aliqua nouitate detinendus. *Verùm ita risores, &c.* Satyri in Tragœdia risus ciendi gratia quanuis inducantur, memineris tamen te Tragœdiam agere. et ita risum attemperandum esse, vt Tragœdiara deceat. Nã quid magis indecorum, quàm si rex aliquis aut heros pulcherrimis & regalibus conspectus vestibus, subito vilissimum dicendi genus arripiat? aut contrà ne videatur humili sermone vri, ita infletur, vt nubes transcendere videatur? Tragœdia denique inter proteruos Satyros paulum intersit pudibunda, similis matronæ graui, quæ festis diebus aliquando cogitur choreas ducere. *Non ego inorn.* Quo stylo componenda sint epifodia docet. Scio, inquit, moris esse, vt sa-

tyri scribantur verbis inornatis, id est, communibus: & dominantibus, id est, propriè vnamquamque rem, etiam obscenam, enuntiantibus. Sed ego non solùm his ero contentus verbis propriis & significantibus: nec solùm illud obseruabo, vt Silenus in Satyra multum distet ab ancillula proteruula & audaci, quæ est in Comædia: Hæc enim obseruanda sunt: sed nõ solùm (inquã) his ero contentus: sed ex notis & cõmunibus verbis tale texam carmen, quale quisque se posse præstare credat: quum tamen id experiatur, frustra erit, ludetque operam. Nam, vt diximus, callida iunctura tritorum verborum tantum potest, vt noua & inaudita videaris efferre. Satyri denique in Tragedia nec sint nimium lasciuui, nec obsceni & spurci: nã offenduntur equites, qui spectant Tragediam, & reliqui homines, etiam viles, nec probant, nec premio dignum iudicant Poëtam: Vide adag. Ciceris emtor.

His sex præceptis, aut verius, quatuor, complexus est Horatius quicquid ad perfectionẽ poëscos spectare poterat. Nunc aliquas prosequitur quæstiones, quæ ab illis præceptis pendent: quas in hunc locum distulit, ne præceptorum turbaret claritatẽ. Nam qui præcipit, breuis esse debet.

POETÆ NE GRÆCI AN
LATINI DILIGENTIORES,
ET DE PEDIBVS.

*S*yllaba longa breui subiecta vocatur Iambus;
Pes citus: vnde etiam trimetris accrescere vis-
sit
Nomen

Nomen Iambicis. Quum senos redderet ictus,

Primus ad extremum similis sibi: non ita pridem, &c.

Fabula, inquit, constat ex pedibus iambicis: Iambus porò ex syllabis duabus, prima breui, altera lōga: qui pes adeò currit celeriter vt fas sit, & ius iābico senario accrescere nomen trimetro. Id est, quum sit senarius, propter celeritatem aprè etiam vocatur trimeter: de quo dixit Quintilianus: *Sex enim pedes tres percussiones habent.* Hic, inquam, iambicus senarius, quum senosolim ictus reddebat, ex puris iambis constabat; sed iam, non ita pridem, recepit in locis imparibus spondeos socios vt grauior aliquanto exaudiretur: nō tamen ita socium admisit spondeum, vt illi cederet secundum locum, aut quartum, nec etiam sextum, quæ sedes propria iambici est. Verbum (iussit) diuisi in ius-sit: vt infra, *sit ius, liceatq; perire Poëtis.* Hunc pedem & hanc legem nec Accius nec Ennius in suis tragædiis seruauerunt. Quid ergo agit vterque? Mittit in scenam versus quidem sonoros, sed properatos, & carentes cura & lima, atque ita premit, id est, cudit & vix exprimit, vt appareat ignorasse artem. Et quod peius est, sic se defendit. Quis est aut quotusquisque qui inter agendum possit iudicare legitimus ne sit iābus nec ne? Præcipuè quum Romanis Poëtis hæc indigna sit concessa venia? Ah, quanto rectius esset, si Poëta quum carmen condit, visuros cunctos crederet peccata, quæ committat. Hoc vitare culpam est, non laudem mereri, & intra spem veniæ securitatem sibi promittere. Quid igitur agendum? Euolue Poëtas Græcos, ad illorumque normam tua scripta dirige. Nam qui Plautum conatur imitari, nec versus

faciet, nec iocos homine docto dignos vnquam proferet.

VNDE ORTVM HABVERINT

FABVLÆ: ET QVIS QVÆQVE

IN HIS INVENERIT.

Ignotum *Tragice*. Thespis Poëta primùm inuenit *Tragœdiam*, actoresque plaustris circumuehebat facibus perunctos, ne agnoscerentur. *Æschylus* tragicus inuenit personas quibus actorum obtegeret vultus, & agere instituit in theatris, idemque grādiloquentiam, & cothurnos inuenit. Postea inuenta est *Comœdia* vetus, quæ maxima cum libertate notabat prauos ciuium mores. sed hæc licentia lege cohibita est, & chori sublati sunt. Hæc de Græcis. Latini autem omnia cum laude tētarunt, nec minus clari fuissent lingua quàm armis, si quæ scribebant, voluissent limare: poëma verò nisi sapius castigetur, reprehensione non carebit.

VTRVM INGENIUM AN ARS

PLVS IN CARMINE CON-

DENDO VALEAT.

Ingenium *miseræ*. Dicebat *Democritus* poëtas non fieri, sed gigni, quare ingenium siue natura & furor ille insitus efficit Poëtam, non ars. Hanc quæstionem paulò pòst dissoluit *Horatius*: nunc irridet illos, qui huic *Democriti* dicto adherentes, nec vngues, nec capillos

capillos, nec barbam abscindunt: & secreta loca petunt; & balnea vitant: quasi illud sit quod Poëta possit efficere. Addit ridens: ô me dementem, qui quotannis bilem purgo, & munditiis indulgeo: quod si nō fecissem, iam in celeberrimum Poëtam euasissem. Sed quando hac non successit, ero præceptor Poëtarum: & quid optimum efficiat Poëtam, ipse nihil scribens, docebo. Proponit autem se dicturum quod in his carminibus sequentibus continetur: quod cūm expleuerit, finiet artem.

Vnde parentur opes:

Quid alai formet³, Poëtam:

Quid deceat, quid non,

Quo iustus, quò ferat error.

HÆc est materia dicendorum vsque ad finem libri. Vnde parentur opes egregiè docet, inquiēs: *Scribendi rectè sapere est, & principium, & fons.* Quasi dicat, sine sapientia, sine philosophia, inane est quicquid scribis. *Rem tibi Socratica.* Admonuimus superius ex Quintiliano constare orationem ex rebus & verbis. Et Cicero in partitionibus vim Oratoris *in rebus & verbis* esse dixit. Idem in calce secundi de Oratore: *Verba igitur*, inquit Crassus, mihi reliquit Antonius, rem ipse sumpsit. Et noster Horatius in principio artis: *Cui lecta*, inquit, *potenter erit res, & infer: In verbis etiam tenuis cautusq, serendis.* Eodem ergo pacto in hac parte inquit: Quum ex rebus & verbis constet oratio: Res ab ipsa philosophia sunt petendæ, & à Socratica doctrina: nam sine philosophia nullus extitit vnquam Poëta: *Quam si rectè calle-*

rit, de verborum inuentione iubebo illum esse quietum, aut saltem non sollicitum. Nam qui didicit quid debeat patriæ, quo amore parentes, quo amici, quo hospites amandi, & cætera quæ adiecit Horatius: non multum laborabit in inueniendis propriis cuiusque rei nominibus: Verba namque facillè sequuntur rem præuisam. Hac aliquanto longius congeffi, vt intelligamus quid voluerit Persius. in tota prima Satyra: qui reprehendit scriptores qui repente Poëtæ sunt effecti, qui quum versus inopes rerum, nugæque canoras effutirent, se perfectos Poetas existimaban. Quare meritò incipit exclamando: *ô quantum est in rebus inane*: in rebus, inquam, non in verbis, nam Pædus crimina rasis librat in antithetis, doctus posuisse figuras. Denique quamuis verba sint lectissima, versusque politissimi, non carent acerrima reprehensione: quia, vt inquit Cicero: *Seres non subest ab Oratore percepta & cognita, aut nulla sit oratio necesse est, aut omnium irrisione ludatur. Quid est enim tam furiosum, quam verborum vel optimorum atque ornatisissimorum sonitus inanis, nulla subiecta sententia, neque scientia?* Hæc ille: quæ omnia optimè declarant scopum Persij in tota prima Satyra. *Gratis ingenium, Gravis dedidit ore rotundo Musa loqui.* Hos igitur imitaberis qui, nisi laudis, nullius rei fuerunt auari. Contra vero Romani toti sunt in pecuniis acquirendis, qui iam à pueris se totos dedunt numerandi arti, & si fieri possit, assem in centum aut mille partes poterunt dissecare, quum tantum in duodecim diuidatur. Accedat exempli gratia filius Albini qui rogetur à præceptore suo sic: *Si de quincunce remota est vncia, quic remiret*

manet puer? eia citò, iam poteras dixisse. Respondet: Triens. cui præceptor: en, bene, iam tu puer poteris rem tuam seruare: sed age, si additur vncia, quid fiet? respondet: semis. Itaque quum ita in pecunias intendant animum Romani, quí fieri potest, vt duratura carmina possint exarare?

Aut prodesse volunt, aut delect. Secunda hæc pars est, quæ docet, quid alat, & formet Poëtam. Nam quum tria sint Poëtarum genera: vel potius tres Poëtarum scopi: in quo velis excellere, considerandum est. Quidam volunt prodesse tantum, vt Theognis apud Græcos, apud nostros Cato ille qui circumferitur. Quidam delectare tantum, vt Ouidius in Metamorph. Quidam verò vtrunque, vt Homerus & Virgilius. hoc genus longè cæteris antestat: hi Poëtae sunt qui leguntur, & viuunt æternum. In quibus si forè sit aliqua incuria, ignoscendum est, nam & peritissimi sagittarij aliquando aberrant ab scopo, & doctissimi musici dissonantiã efficiunt. At contra, vt *librarius*, id est, librorum scriptor, si sapius peccet; venia caret: & citharædus qui semper eadem oberrat chorda, ridetur & exploditur: sic Poëta, qui semper eodem reuertitur, comparatur Charilo pessimo Poëta, quem, si bis aut ter aliquid acutè protulit, miror: quemadmodum etiam indignor quoties egregius Poëta Homerus dormitat. Notabis autem quomodo explanauerim versiculum contra omnium opinionem. Nam dictio (*quandoque*) apud Horatium semper pro (*quotiescunque*) accipitur. Vide Odam primam & secundam quarti Carminum. Expone igitur alia disputatione, sic, quemadmodum

pessimum Poëtam miror, quando bis aut ter bonus est, ita indignor quotiescunque bonus dormitat Homerus. *Vt pictura poësis Erit, quæ si prop.* Tertium documentum, quid deceat quid non. Decet enim considerare in rebus omnibus tolerabilem esse mediocritatem, non autem in poësi, quæ nisi fuerit optima, contemnitur: Causam reddit Cicero in fine primi de Orat. *A quibus, inquit, nihil præter voluptatem aurium queritur, in iis offenditur, simul atque imminuitur aliquid de voluptate.* Et ipsemet Horatius egregia hoc probat similitudine. Quum tamen hæc ita sese habeant, ut in rebus cæteris sit mediocrè laudandum, & Poëta non nisi optimus probetur: tamen omnes audent versus fingere, & indignum putant, si poësin ignorent: quum cæterarum rerum se esse rudes dicere non erubescant, ne rideantur ab astantium corona. Expedite etiam Poëtæ ut emendet quæ scripserit, & doctis etiam tradat emendanda. Deinde ne præcipitet opus, sed domi per multos annos retineat, quia domi subinde corrigitur, at postquam euolauit, nescit vox missa reuerti. Nunc huic parti coronidem addit Horatius de præstantia & antiquitate artis Poëticæ disputans: quod non alia causa facit, quam ut ad rem præclaram excitet iuuenum animos: & tot præcepta ne pertimeant subire, quando quidem ars ipsa præstantia sua his & maximis aliis sudoribus non sit indigna.

Natura fieret. Vltimum hoc est quod proposuit: quod virtus & ars nos ducat, quòue error & artis ignorantia. Locus hic aptus est ad discutiendam questionem illam plusne ingenium valeat an ars, quam quaestio-
 tionem

stionem prius tetigit, nec soluit. Hic autem differen-
 dum est de præstantia artis, & de ignorantia malis.
 Respondet itaque, Nec artem sine natura, nec natu-
 ram siue ingenium sine doctrina quicquam proficere
 affirmo: ambo præcipua sunt, & inter se connexa. Sed
 si liberè sentiendum est: qui student optatam metam
 consequi, à teneris vnguiculis industria, laboribus, vi-
 giliis se macerent oportet. Nam si in Olympiis non
 accipit coronam, nisi qui multa tulit, nisi qui ab ipsa
 infantia se exercuit, nisi qui Venere & vino abstinuit:
 Et si cantores, vt in Pythiis ludis excellant non nisi
 plurimis laboribus & industria id assequuntur: quor-
 sum tu in arte omnium præclarissima sine doctrina,
 labore, sudore, sed solo ingenio & natura vis egregius
 haberi? Aspice rursus qui ingenio fretus tibi Poëta
 videris, quot te sequantur incommoda: Primum quo-
 niam tu te ipsum fallis, omnes te decipiunt. Nam scis
 comitem horridum (vt ait Persius) trita donare lacer-
 na; scis spondere leui pro paupere & eripere atris liti-
 bus; deinde tradis illi carmina emendanda: Et verum
 (inquis) amo: verum mihi dicito de me. Ille quid?
 Laudabit & in cælum tollet, tundet pede terram, de-
 nique derisor plus quàm laudator verus mouetur.
 Multò sapiētius magnates agunt, quum aliquem vo-
 lunt probare, an sit amicitia dignus: torquent enim
 vino: & ita interiores omnes cogitationes scrutantur:
 iuxta proverbium: *In vino veritas.* Qui aduersus fa-
 ctos veros iudices vult adhibere, similes eligat Quin-
 tilio qui nullo habito personarum respectu, vitia
 notabat; quæ si defendere conarè, te missum cum
 tuis carminibus faciebat. Hinc arrepta occasione Ho-
 ratius

ratius describit nobis optimum carminum emendatorem, *Vt mala quem scab.* Hoc aliud malum est, quod inscios comitatur Poëtas. Nam sicut scabiosos & phanaticos solemus fugitare: ita qui sapiūt, vesanum Poëtam auerfantur, prætereà exagitatatur à pueris, & fit vulgi fabula: nec iam vult seruari, & ad meliorē mentem reduci: erroresque suos diligit, veluti qui in puteum decidit, nec si quis demittere funem curet, ipse seruari velit. Quemadmodum Agrigentinus, Empedocles philosophus & Poëta dum Siculos suam mortem voluit celare vt pro Deo coleretur, sese in Ætnam præcipitavit: Pereant, pereant fanatici Poëte, quando & volunt ipsi perire: non sit qui, quo minus id faciāt, obftet: nam *inuitum qui seruat, idem facit occidenti.* Hic versiculus non paruin torquet eruditos, nonnullos etiam Grammaticos: at verò si consideres Horatium aliquando ex Græcis plurimas loquendi formulas arripuisse, nullus hîc scrupulus remanebit. Hoc nomen (*idem*) apud Græcos aptè iungitur datiuis: vt si dicas habeo idem nomen regi, hoc est, habeo idem nomen cum rege. Vfus est & Lucret. hac loquēdi formula lib. 3. in calce:

*Adde Heliconiadum comites: quorum vnus Homerus,
Sceptra potitus, eadem alius sopitus quiete est.*

Et Ouidius in Ibin:

Vtq; duobus idem dictis modo nomen habenti.

Sententiam verò Horatianam expreſſit clarius Seneca in Thebaide inquiring:

Occidere est, vetare cupientem mori.

F I N I S.

ANTVERPIAE

EXCVDEBAT CHRISTOPHO-
RVS PLANTINVS, ARCHI-
TYPOGRAPHVS REGIVS,
ANNO CLO. IO. LXXXI.
MENSE SEPTEMB.

